

บทความวิจัย

วันที่รับบทความ:

8 มกราคม 2562

วันแก้ไขบทความ:

13 เมษายน 2562

วันตอบรับบทความ:

18 เมษายน 2562

กระบวนการ ระบบ และรูปแบบวัฒนธรรมการออม ชุมชนบ้านท่าดินแดงออก จังหวัดพัทลุง

วันชัย ธรรมสังการ^{1*} อัศวลักษณ์ ราชพลสิทธิ์² อังคณา ธรรมสังการ³ พรนงค์พิเชฐ แห่หน⁴

¹คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา 90110

²ศูนย์การศึกษาทางเลือกเพื่อการส่งเสริมอาชีพ การพัฒนาองค์กรและชุมชนอย่างยั่งยืน โรงเรียนบ้านในสวน ตำบลวังใหม่ อำเภอป่าบอน จังหวัดพัทลุง 93170

³คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา 90000

⁴มูลนิธิหลวงปู่สังข์จันทโรเพื่อการวิจัย อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร 86000

*ผู้เขียนหลัก อีเมล: wanchai.m@psu.ac.th

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษากระบวนการ ระบบ และรูปแบบวัฒนธรรมการออมของชุมชนบ้านท่าดินแดงออก อำเภอป่าบอน จังหวัดพัทลุง เก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ ทั้งการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการกึ่งโครงสร้าง การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสังเกต จากผู้ให้ข้อมูลหลักที่เป็นผู้นำชุมชน คณะทำงานแผนแม่บทชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน แกนนำเด็กและเยาวชนที่เข้าร่วมกิจกรรม จำนวน 23 คน วิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา และนำเสนอในลักษณะพรรณนาความ ผลวิจัยพบว่า กระบวนการออมทรัพย์ มี 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การสร้างความตระหนัก เกิดจากการกล่อมเกลามาจากครอบครัว 2) ปฏิบัติการออมทรัพย์ เกิดขึ้นได้หลากหลายตามบริบทของครอบครัว เช่น ออมความรู้จากโรงเรียน หลักคำสอนทางศาสนา 3) การขยายกิจกรรมออมทรัพย์ เช่น ปลูกต้นไม้ เลี้ยงสัตว์ และ 4) การถ่ายทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาการออม เช่น นำความรู้ไปแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเพื่อน ระบบวัฒนธรรมการออม มี 3 ระบบ ได้แก่ 1) สถาบันทางสังคม เช่น ครอบครัว วัด โรงเรียน เป็นหน่วย

ที่มีบทบาทสำคัญในการเสริมความรู้ความสามารถ การเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ 2) องค์ความรู้และภูมิปัญญา เป็นทรัพย์สินที่มีคุณค่าต่อการดำเนินชีวิตในชุมชน เช่น การปลูกพืช และเลี้ยงสัตว์ และ 3) วิธีการถ่ายทอด เป็นกระบวนการสื่อสารระหว่างกันเพื่อให้รับรู้ถึงคุณค่าการออม เช่น การปฏิบัติให้เห็นเป็นตัวอย่าง การเล่าเรื่อง การฝึกให้ปฏิบัติ และรูปแบบวัฒนธรรมการออม มี 5 รูปแบบ ได้แก่ 1) การออมทรัพย์แบบปศุสัตว์ เช่น การเลี้ยงวัว หมู ไก่ ปลาตก 2) การออมทรัพย์แบบกลีกรม เช่น ทำนา สวนยางพารา สวนผสมผสาน 3) การออมทรัพย์แบบอสังหาริมทรัพย์และวัตถุที่มีมูลค่า เช่น ที่ดิน ทองคำ พระเครื่องและวัตถุโบราณ 4) การออมทรัพย์แบบปัญญา เช่น เข้าร่วมประชุมฝึกอบรม ศึกษาดูงาน อ่านหนังสือ และ 5) การออมทรัพย์แบบเงินเหรียญและธนบัตร เช่น เก็บเงินในกระปุกออมสิน การเล่นเกมแชร์ เงินสัจจะ ซึ่งความรู้จะเป็นข้อมูลเพื่อใช้ส่งเสริมพฤติกรรม การออมของคนในชุมชนต่อไป

คำสำคัญ: จังหวัดพัทลุง บ้านท่าดินแดงออก กระบวนการออมทรัพย์ ระบบวัฒนธรรมการออม รูปแบบวัฒนธรรมการออม

Research Article

Received:

8 January 2019

Revised:

13 April 2019

Accepted:

18 April 2019

Process, System and Styles of Savings Culture in Banthadindang–og Community, Phatthalung Province

Wanchai Dhammasaccakarn^{1,*}, Atsawaluk Ratchapolsit², Angkana Dhammasajjakan³, Pornpichet Hanghon⁴

¹Faculty of Liberal Arts, Prince of Songkla University, Hat Yai, Songkhla Province, Thailand 90110

²Alternative Education Center for Career Promotion, Sustainable Community and Organization Development, Bannaisuan School, Wangmai Sub-district, Pabon District, Phatthalung Province, Thailand 93170

³Faculty of Management Science, Songkhla Rajabhat University, Muang District, Songkhla Province, Thailand 90000

⁴Luangpusong Jantasaro for Research Foundation, Muang District, Chumphon Province, Thailand 86000

*Corresponding author's E-mail: wanchai.m@psu.ac.th

Abstract

The objectives of this research are to study the processes, systems and styles of savings culture for children and youth in Banthadindang–og community, Pabon district, Phatthalung province. Data are collected by interviews (informal, semi-structured and in-depth) and observations from 23 key informants who are community leaders, community master plan staff, villagers, and children and youth leaders, who have participated in the activity. Content analysis is then conducted and results are presented in descriptive format. The findings of the Part I – saving process – reveal 4 steps: 1) raising awareness by parents and family; 2) saving practice, depending on individuals' context, such as children learning on savings from the school and religious doctrine; 3) expansion of savings in multi-dimensional activities, such as planting trees and animal husbandry; and 4) knowledge transfer, such as sharing knowledge with friends. Part II: saving culture systems refer to the 3 major domains. Firstly, social institution, such as family, temple, school, plays an important role in disseminating knowledge and nurturing a complete human being. Secondly, knowledge and wisdom is

a valuable asset when living in a community; such as, knowledge on plantation and animal farming. Thirdly, transfer of knowledge and wisdom is important as a communication process among community members in order to recognize the value of saving; for example, by demonstrating, storytelling and training. Part III: saving culture styles, consists of 5 styles. The first style is through animal husbandry such as raising cow, pigs, chickens, and catfish. The second style is agricultural savings such as farming, rubber plantation, and eclectic gardening. The third style is by possessing real estate and valuable objects savings, such as land, gold, amulets and ancient objects. The fourth style is intellectual savings such as attending meetings, training courses, study visits, and reading. The fifth style involves monetary savings, such as collecting coins and banknotes in a piggy bank, playing share, and promise money savings. For further promotion of saving behavior, the knowledge and findings from the study will be disseminated to the community.

Keywords: Phatthalung province, Banthadindang–og community, Savings process, Savings culture systems, Saving culture styles

บทนำ

“วัฒนธรรม” เป็นคำซึ่ง พลตรีพระเจ้าวรวงศ์เธอกรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ทรงบัญญัติขึ้น และมีหลักฐานทางการครั้งแรกในปี พ.ศ. 2483 โดยทรงแปลมาจากภาษาอังกฤษคือ Culture ซึ่งเป็นคำที่มาจากภาษาละตินว่า Cultula อันหมายถึง การเพาะปลูกหรือการปลูกฝัง (เสถียรโกเศศ, 2525) โดยพระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ. 2485 (พระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2485) ให้ความหมาย “วัฒนธรรม หมายถึง ลักษณะที่แสดงถึงความเจริญงอกงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความกลมเกลียวก้าวหน้าของชาติ และศีลธรรมอันดีของประชาชน” และในปัจจุบัน พระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ.2553 (พระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2553) ให้ความหมาย “วัฒนธรรม หมายถึง วิถีการดำเนินชีวิต ความคิด ความเชื่อ ค่านิยม จารีตประเพณี พิธีกรรม และภูมิปัญญา ซึ่งกลุ่มชนและสังคมได้ร่วมสร้างสรรค์ สืบสาน ปลูกฝัง สืบทอด เรียนรู้ ปรับปรุง และเปลี่ยนแปลง เพื่อให้เกิดความเจริญงอกงาม ทั้งด้านจิตใจและวัตถุ อย่างสันติสุขและยั่งยืน” จึงสรุปได้ว่า วัฒนธรรม หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่มนุษย์คิดประดิษฐ์ขึ้นเพื่อช่วยในการดำรงชีวิต อาจเป็นวัตถุสิ่งของ ความรู้ เทคนิควิธีการ ตลอดจนกฎระเบียบข้อบังคับ ความประพฤติ ขนบธรรมเนียมประเพณี ค่านิยม จริยธรรม ศาสนา ความเชื่อ ศิลปะหัตถกรรม เป็นต้น สิ่งทั้งหลายเหล่านี้จะเป็นวัฒนธรรมได้ก็ต่อเมื่อคนส่วนใหญ่ในกลุ่มสังคมเดียวกันเห็นชอบและรับไปใช้ร่วมกัน จึงเป็นแบบแผนวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในสังคมหนึ่งๆ ซึ่งคนในสังคมอื่นอาจจะเห็นว่าเป็นหรือไม่ก็ตาม

“การออม” เป็นการควบคุมพฤติกรรมการใช้จ่าย มีความประหยัดระมัดระวังการใช้จ่ายเงินให้เหมาะสมแก่ฐานะของตนเอง เป็นความพยายามหักห้ามใจหรือการควบคุมสติอารมณ์ของจิตใจ (กุลิสรา กฤตวรกาญจน์, 2549) ซึ่งพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 (ฉบับออนไลน์) ให้ความหมายของคำว่า “ออม” หมายถึง เก็บหอมรอมริบ เช่น ออมทรัพย์ ออมสิน, ถนอมหรือสงวน เช่น ออมแรง ลักษณะการออมมีหลายรูปแบบ ขึ้นอยู่กับบริบทแวดล้อมของบุคคลในชุมชนแห่งนั้น ซึ่งมีความคิด ความเชื่อ ค่านิยม เป็นเช่นไรย่อมส่งผลต่อรูปแบบการออมเป็นเช่นนั้น สามารถสรุปได้ว่าลักษณะการออมมี 2 รูปแบบ ได้แก่ การออมในรูปของสินทรัพย์ทางการเงิน และการออมในรูปของสินทรัพย์ที่ไม่ใช่เงิน หรือการออมในรูปของสินทรัพย์ถาวร (วันดี หิรัญสถาพร และคณะ, 2558; ศิริรัตน์ ศรีพนม, 2559; วิโรจน์ เจษฎาลักษณ์ และธนภรณ์ เนื่องพลี, 2561) นอกจากนี้ จากการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับรูปแบบการออม พบว่า การนิยามหรือให้ความหมายของรูปแบบการออมนั้น ส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับเกณฑ์ในการเลือก

พิจารณาของนักวิชาการซึ่งมีความรู้หรือประสบการณ์ที่แตกต่างกันตามข้อค้นพบ

สำหรับสถานการณ์การออมในประเทศไทย ผลวิจัยพบว่าอยู่ในสถานการณ์น่าเป็นห่วง โดยเฉพาะเมื่อพิจารณาจากความยั่งยืนของกองทุนการออม พบว่า ประเทศไทยมีดัชนีความยั่งยืนของระบบบำนาญ (The Allianz Pension Sustainability Index, PSI) อยู่ในระดับต่ำที่สุดของเอเชียและของโลก จาก 50 ประเทศ (อนพัทธ์ หนองคู และ พรพรรณ นันทแพทย์, 2559) ซึ่งมีผลทำให้ผู้เกษียณอายุจากการทำงานมีความเสี่ยงที่จะมีเงินไม่พอใช้จ่ายในการดำเนินชีวิต ข้อมูลดังกล่าวสะท้อนให้เห็นสถานการณ์การออมของประชากรในระบบ ในขณะที่ข้อมูลด้านการออมของประชากรนอกระบบที่อาศัยอยู่ในชุมชนต่างๆ มีการศึกษาวิจัยค่อนข้างน้อย ชุมชนบ้านท่าดินแดง หมู่ที่ 4 ตำบลวังใหม่ อำเภอป่าบอน จังหวัดพัทลุง เป็นชุมชนที่มีองค์กรการเงินหลากหลาย มีทั้งกลุ่มออมทรัพย์ กองทุนหมู่บ้าน การเล่นแชร์ในหมู่บ้าน อีกทั้งในโรงเรียนมีกิจกรรมการออมของเด็กนักเรียนโดยการสนับสนุนของผู้บริหารและคณะครู นอกจากนี้ ได้มีการจัดตั้ง “ศูนย์การจัดการศึกษาทางเลือก เพื่อการส่งเสริมอาชีพ การพัฒนาองค์กร และชุมชนอย่างยั่งยืน” ภายใต้ชื่อ “โรงเรียนบ้านโนสวน” อันเป็นโรงเรียนที่จัดตั้งขึ้นตามแนวคิดการจัดการศึกษาทางเลือก เพื่อเปิดโอกาสให้เด็กและเยาวชนในพื้นที่ ได้มีสิทธิ์เลือกเรียนรู้และมีสถานที่เพื่อการเรียนรู้ตามที่ตนเองประสงค์อยากจะเรียนรู้ และจัดกิจกรรมเสริมสร้างระบบวัฒนธรรมการออมของเด็กและเยาวชน ดำเนินการโดยศูนย์จัดการศึกษาทางเลือก โรงเรียนบ้านโนสวน ดังนั้นงานวิจัยนี้จึงเป็นการถ่ายทอดวัฒนธรรมการออมของชุมชน ซึ่งช่วยให้เกิดความรู้ความเข้าใจในวิถีการออมที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาในชุมชน อันจะเป็นข้อมูลสำคัญในการส่งเสริมพฤติกรรมการออมในประชาชนนอกระบบ ซึ่งเป็นประชากรกลุ่มใหญ่ของประเทศ และเชื่อว่าจะมีความเสี่ยงด้านการออมและมีปัญหาการมีเงินไม่พอใช้จ่ายในการดำเนินชีวิตมากกว่ากลุ่มประชาชนในระบบ

วิธีดำเนินการวิจัย

1) **พื้นที่วิจัยและผู้ให้ข้อมูลหลัก** ได้แก่ ชุมชนบ้านท่าดินแดง หมู่ที่ 4 ตำบลวังใหม่ อำเภอป่าบอน จังหวัดพัทลุง เป็นชุมชนชนบทที่มีจำนวนประชากรในชุมชนทั้งหมด 1,114 คน จำนวน 298 ครัวเรือน โดยเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักแบบเจาะจง เฉพาะผู้นำชุมชน ผู้รู้ และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกระบวนการเสริมสร้างระบบวัฒนธรรมการออมแบ่งเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) ผู้นำชุมชนและคณะทำงานแผนแม่บท

ชุมชน จำนวน 5 คน 2) ประชาชนชาวบ้าน ที่เป็นผู้รู้และอาศัยอยู่ในชุมชนมายาวนาน อาทิ ผู้สูงอายุที่สามารถให้ข้อมูลได้ ประชาชนชาวบ้านด้านยาสมุนไพร และผู้ปกครอง จำนวน 14 คน และ 3) แกนนำเด็กและเยาวชนที่เข้าร่วมกิจกรรมเสริมสร้างระบบวัฒนธรรมการออม จำนวน 4 คน รวม 23 คน

2) **เครื่องมือและวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล** ได้แก่ 1) การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ เป็นการพูดคุย มีการกำหนดประเด็นไว้ล่วงหน้า มีบรรยากาศการพูดคุยเป็นกันเอง ไม่เคร่งครัดกับขั้นตอนและการตอบคำถาม 2) การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง เป็นการสัมภาษณ์ที่มีการเตรียมคำถามไว้ล่วงหน้าเฉพาะมาใช้ในการสัมภาษณ์ เปิดโอกาสให้ผู้ถูกสัมภาษณ์พูดเนื้อหาอื่น แต่มีความเกี่ยวข้องกับประเด็นที่ผู้วิจัยต้องการ 3) การสัมภาษณ์เชิงลึก เป็นการซักถามพูดคุยแบบมีจุดมุ่งหมาย โดยใช้ประเด็นหรือแนวคำถามกว้างๆ เพื่อกระตุ้นให้ผู้ถูกสัมภาษณ์เล่าเรื่องราวอย่างมีเป้าหมาย ตัวอย่างคำถาม เช่น “ทุกวันนี้ในครอบครัวของท่าน มีการออมหรือไม่? ท่านเข้าใจว่าการออมหมายถึงอะไร?” “ท่านได้ถ่ายทอดเรื่องการออมให้กับลูกหลานหรือไม่ อย่างไร?” เป็นต้น และ 4) การสังเกตจากการลงพื้นที่ภาคสนาม เป็นการใช้ประสาทสัมผัส โดยเฉพาะการเห็น และการฟัง ฝึติดตามดูสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างใกล้ชิด และมีระเบียบวิธี เพื่อวิเคราะห์และหาความสัมพันธ์ของสิ่งที่เกิดขึ้นกับสิ่งอื่นในประเด็นที่เกี่ยวข้อง ทำให้เห็นกิจกรรมการออมที่เกิดขึ้นในครัวเรือนและชุมชน

3) **เทคนิคการเข้าถึงข้อมูล** ได้แก่ 1) การสร้างความสัมพันธ์กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลเป็นขั้นตอนแรกที่ผู้วิจัยลงพื้นที่ภาคสนาม และแนะนำตัวเพื่อทำความสนิทสนมกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลก่อนการสัมภาษณ์ 2) การสัมภาษณ์เชิงลึก โดยมีแนวทางการสัมภาษณ์เชิงลึกที่สร้างขึ้น และผู้วิจัยตั้งคำถามเพิ่มเติมเพื่อให้ได้ข้อมูลที่เต็มมุมมองของผู้ให้ข้อมูลที่สมบูรณ์ ครอบคลุมเนื้อหาตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ขณะสัมภาษณ์มีการบันทึกเสียงเพื่อให้ได้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ครบถ้วนและบันทึกภาพเหตุการณ์ และ 3) การสังเกต ผู้วิจัยสังเกตการณ์การดำเนินชีวิตตามปกติของคนในชุมชน พร้อมกับบันทึกเหตุการณ์ที่พบเห็น หลายครั้งที่สังเกตในขณะที่ไม่สัมภาษณ์ ซึ่งทุกอย่างดำเนินการแบบปกติ เป็นธรรมชาติ ไม่เคร่งครัด และไม่เป็นทางการ

4) **การตรวจสอบข้อมูล** ได้แก่ 1) ตรวจสอบความตรงของข้อมูลด้วยการนำเทปบันทึกเสียงจากการสัมภาษณ์จะลืกลมาถอดข้อความคำสัมภาษณ์ รวมถึงข้อมูลที่ได้จากการสังเกต และการบันทึกภาคสนาม ดูความแตกต่างและความตรงของข้อมูลในแต่ละชุดการสัมภาษณ์ และ 2) ตรวจสอบข้อมูลด้วยวิธีการแบบสามเส้า ด้านวิธีการรวบรวมข้อมูล คือ การใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลต่างกัน เพื่อรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกัน ซึ่งผู้วิจัยใช้วิธีเปรียบเทียบระหว่างข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ การสัมภาษณ์แบบ

กึ่งโครงสร้าง การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสังเกต โดยทำการจดบันทึกภาคสนาม และแบบสามเส้าด้านข้อมูล คือ ตรวจสอบแหล่งของข้อมูลบุคคล ได้แก่ การสัมภาษณ์เชิงลึกข้อมูลชุดเดียวกันจากผู้ให้ข้อมูลหลักที่แตกต่างกัน เช่น ผู้วิจัยสัมภาษณ์ผู้ปกครอง และสัมภาษณ์เยาวชน แล้วนำข้อมูลมาเปรียบเทียบกัน เพื่อหาความสอดคล้องและความต่างในประเด็นที่สนใจ และเพื่อเป็นการยืนยันผลจากการสัมภาษณ์

5) **การวิเคราะห์ข้อมูล** ได้แก่ 1) การจัดระเบียบข้อมูล เป็นกระบวนการจัดการเพื่อให้ข้อมูลมีความพร้อมในการวิเคราะห์พร้อมแสดงและนำเสนออย่างเป็นระบบ สำหรับการจัดระเบียบข้อมูลการวิจัยในครั้งนี้มีการนำข้อมูลเกี่ยวกับการวิจัย จำแนกประเด็นตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ด้วยเทคนิคการกรอกข้อมูลลงตาราง ซึ่งมีการจัดแบ่งออกเป็นประเด็นหลักสำคัญและประเด็นย่อยก่อนการแสดงผลข้อมูล 2) การแสดงผลข้อมูล เป็นกระบวนการนำเสนอข้อมูล ส่วนใหญ่อยู่ในรูปของการพรรณนา อันเป็นผลมาจากการเชื่อมโยงข้อมูลที่จัดระเบียบแล้วเข้าด้วยกัน ตามกรอบแนวคิดในการวิเคราะห์ เพื่อบอก “เรื่องราว” ของสิ่งที่ศึกษาตามความหมายที่ข้อมูลซึ่งได้ถูกจัดระเบียบไว้ดีแล้ว “พูด” ออกมาสำหรับการวิจัยครั้งนี้ได้นำข้อมูลที่บันทึกไว้มาพรรณนาออกเป็นเรื่องราว เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงระบบวัฒนธรรมการออมสำหรับเด็กและเยาวชน และ 3) การหาข้อสรุป การตีความ และการตรวจสอบความถูกต้องตรงประเด็นของผลการวิจัย เป็นกระบวนการหาข้อสรุปและตีความหมายหรือผลข้อค้นพบที่ได้จากการแสดงผลข้อมูล รวมถึงการตรวจสอบว่าข้อสรุป/ความหมายที่ได้นั้นมีความถูกต้องตรงประเด็นและน่าเชื่อถือเพียงใด ข้อสรุปและสิ่งที่ตีความออกมานั้นอาจจะอยู่ในรูปของคำอธิบาย กรอบแนวคิด หรือทฤษฎีของเรื่องที่ทำการศึกษาวิเคราะห์

ผลการวิจัย

กระบวนการเสริมสร้างระบบวัฒนธรรมการออมของชุมชนแห่งนี้ สามารถจำแนกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ กระบวนการออมทรัพย์ ระบบวัฒนธรรมการออม และรูปแบบวัฒนธรรมการออม ดังนี้

ส่วนที่ 1 กระบวนการออมทรัพย์ แบ่งเป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้

1.1) **การสร้างความตระหนัก** ระยะแรกเด็กและเยาวชนจะถูกกล่อมเกลามาจากสถาบันครอบครัว เมื่อเริ่มโตขึ้นจะเรียนรู้ผ่านทางสถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา และสถาบันทางเศรษฐกิจของชุมชน เช่น กลุ่มสัจจะออมทรัพย์เพื่อการผลิต ธนาคารออมสิน ดังคำกล่าวบางส่วนดังนี้

“...แม่เฒ่าบอกว่า อย่าซื้อข้าว ขยันทำงาน ไม่เล่นการพนัน
อย่านอนตื่นเที่ยงตื่นสาย เป็นคำที่ผมฟังติดหูตั้งแต่เล็กจนโต...”

(ลีแก้ว ยอดทอง, นามสมมุติ
สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 10 ตุลาคม 2559)

“...แม่ให้ผมเอาเงินไปฝากกลุ่มออมทรัพย์ทุกวันที่ 25 ของ
ทุกเดือน...”

(ลีสัน นวลทอง, นามสมมุติ
สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 29 ตุลาคม 2559)

“...คุณครูให้หนูเก็บเงินทุกวัน วันละ 1 บาท...”

(เก๋แสน ทองนุ่ม, นามสมมุติ
สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 29 ตุลาคม 2559)

“...ตั้งแต่แรกตั้งกลุ่มเมื่อปี พ.ศ. 2543 กลุ่มจะเปิดบัญชีเงิน
ฝากให้เด็กแรกเกิดทุกคน...ส่วนพ่อแม่จะฝากต่อให้ลูกหรือไม่ก็เป็น
เรื่องของพ่อแม่...”

(ประสาน สุขใจ, นามสมมุติ
สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 21 กันยายน 2559)

1.2) ปฏิบัติการออมทรัพย์ หลังจากครอบครัวสร้าง
ความตระหนักให้รู้คุณค่าของการออมแบบปัญญา ปฏิบัติการออม
ทรัพย์ของเด็กและเยาวชนจึงมีความหลากหลายตามบริบทของ
ตนเอง ส่วนใหญ่มีครัวเรือนเป็นผู้สนับสนุน เนื่องจากทุกอย่างที่เกิด
กระบวนการเรียนรู้กับเด็กๆ ล้วนแล้วแต่เป็นการออมทั้งสิ้น บาง
คนออมความรู้จากการเรียนที่โรงเรียน บางคนออมจากหลักธรรม
คำสอนโดยสถาบันทางศาสนา บางคนผู้ปกครองก็เปิดบัญชีเงินฝาก
ของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตให้กับเด็กๆ

“...วัยเด็กถ้าเราสอนอะไรลงไป เขาจะรับได้ง่ายกว่าเมื่อสอน
ตอนเขาเป็นผู้ใหญ่ แต่อย่างว่าแหละ กว่าจะเป็นผู้ใหญ่เขาก็ผ่าน
อะไรอีกมาก...”

(ธรรมศิลป์ ดินแดง, นามสมมุติ
สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 28 กรกฎาคม 2559)

“...ที่นี้จะส่งเสริมให้นักเรียนออมเงินทุกวัน แต่บางคนก็ไม่มีเงิน
เหลือออมได้ทุกวัน เชื่อว่านิสัยการออมจะติดตัวเด็กไปบ้างก็ยังคง...”

(ประชาไทย น้ำขาว, นามสมมุติ
สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 22 กันยายน 2559)

“...คุณธรรม 6 ประการ ขยัน ประหยัด ซื่อสัตย์ เสียสละ มี
วินัย กตัญญู...”

(พระธรรม นามวินัย, นามสมมุติ
สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 25 พฤศจิกายน 2559)

1.3) การขยายกิจกรรมออมทรัพย์ หลังจากฝึกปฏิบัติ
จนเริ่มมีความชำนาญ ก่อให้เกิดการออมทรัพย์แบบปัญญาของเด็ก
และเยาวชนในหลากหลายมิติ อาทิ การออมทรัพย์แบบกลไกกรรม
เช่น การปลูกต้นไม้ การออมทรัพย์แบบปศุสัตว์ เช่น การเลี้ยงไก่
เลี้ยงวัว เป็นต้น อันเป็นการออมทรัพย์ในเชิงปริมาณที่ขยายเพิ่ม
ขึ้นจากวิถีชีวิตของชุมชน ที่ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม
ส่งผลให้เด็กๆ เกิดกระบวนการเรียนรู้จากสภาพแวดล้อม นำไป
สู่การขยายผลกิจกรรมการออมตามบริบทของพื้นที่ ดังคำกล่าว
บางส่วนดังนี้

“...เด็กบ้านเราเมื่อเห็นผู้ใหญ่ทำอะไรเขาก็ทำอย่างนั้น เห็นเขา
เลี้ยงไก่ชน เด็กก็เลี้ยงไก่ชน พ่อแม่บางบ้านก็ฝึกให้ลูกเลี้ยงวัว โดย
จะแบ่งความรับผิดชอบให้ลูกดูแลวัวคนละ 1 ตัว หรือ มากกว่านั้น
ตามจำนวนวัว และขนาดของครอบครัว...”

(แก้วดำรง คงมัน, นามสมมุติ
สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 10 ตุลาคม 2559)

“...เมื่อก่อนตอนเราเด็กๆ แม่ก็ให้เราเลี้ยงหมู และแบ่งกันว่า
ของใคร เงินที่ได้ส่วนหนึ่งแม่ก็เก็บไว้ให้เรา หลังจากที่เราขายหมูได้...”

(จำนง แก้วแดง, นามสมมุติ
สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 10 ตุลาคม 2559)

“...เรียนไปตะลูกเหอ (เถอะลูกเอ๋ย) เรียนไปไม่เสียหาย มี
ความรู้เหมือนมีทรัพย์อยู่นับแสน ความรู้มีค่ามากกว่าเงิน คนมี
ความรู้ทำอะไรก็ได้ อยู่ที่ไหนก็ได้...”

(ตาหลวง ทองแก้ว, นามสมมุติ
สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 23 ตุลาคม 2559)

“...ปลูกไว้เถอะ ต้นไม้ 10, 20 ปี ก็โตแล้ว เดี่ยวนี้ไม้ราคาแพง
ปัจจุบันต้นเป็นหมื่น เมื่อก่อนเขาให้กันฟรีๆ ถ้าปลูกไว้ตั้งแต่อายุน้อย
ก็ยังได้ใช้แน่...”

(ณรงค์ทิพย์ แก้วการุญ, นามสมมุติ
สัมภาษณ์เมื่อ 13 ตุลาคม 2559)

1.4) การถ่ายทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาการออม
หลังจากขยายกิจกรรมการออมมากขึ้น ก่อให้เกิดองค์ความรู้และ
ภูมิปัญญาในด้านต่างๆ เด็กและเยาวชนเริ่มเข้าใจลึกซึ้งกับการ
ออมทรัพย์ และนำองค์ความรู้ไปแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันกับ
เพื่อนๆ เกิดการชักนำรุ่นน้องให้ปฏิบัติตาม จนกลายเป็นวัฒนธรรม

ต่อเนื่องจากรุ่นสู่รุ่น ดังคำกล่าวบางส่วนดังนี้

“...นี่ก็ถึงตอนเราเป็นเด็ก พอเราทำอะไรแล้วได้เงิน เพื่อนๆ เราก็ชักชวนกันทำงาน เพื่อหาเงิน นั่นแหละเมื่อก่อนพวกนี้เดินตามหลังตาหมด เราทำก่อสร้าง รับจ้างเหมาทำบ้านกัน ไม่เกี่ยงงาน เขาจ้างอะไรทำหมด...”

(ตาหลวงหิน ดินทองแดง, นามสมมุติ
สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 25 สิงหาคม 2559)

“... สิ่งไหนถ้าเราทำได้ทำเองกับมือ เราบอกเพื่อนสอนเพื่อนได้หมด ทำกับข้าว ทำบ้าน ทำก่อสร้าง ปลูกผัก ปลูกต้นไม้ เลี้ยงวัว เลี้ยงหมู ถ้าเราไม่ทำเองไม่รู้...”

(กรรณิกา ลายทอง, นามสมมุติ
สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 19 ตุลาคม 2559)

สภาพปัญหาและอุปสรรคที่มีผลต่อกระบวนการออม
จำแนกประเด็นตามปัจจัยแวดล้อม ดังนี้

1) **ด้านบุคคล** พบว่า ศักยภาพของบุคคลมีผลสำคัญอย่างยิ่ง จากการสังเกตมีบุคคลบางกลุ่มขาดโอกาสทางการศึกษา เนื่องด้วยความยากจน ครอบครัวไม่สามารถสนับสนุนทุนการศึกษาได้ จึงมีพฤติกรรมอันไม่พึงปรารถนา และไม่สามารถเข้าสู่กระบวนการออมทรัพย์ที่ดีได้ จึงต้องผันชีวิตไปอยู่ในแวดวงที่กฎหมายไม่ให้การยอมรับ

“...ถ้าย้อนกลับไปได้ผมก็จะไม่เล่นการพนัน ตอนนั้นพอพาผมไปเล่นไก่ ผมก็มีความสุข เพราะเวลาไถ่ชนะพอจะเอาเงินให้ผมครั้งละ 300 – 500 บาท...”

(กานต์กวี คำสวด, นามสมมุติ
สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 29 สิงหาคม 2559)

“...ใจจริงเราก็ไม่อยากจะเล่นการพนัน แต่มันก็คือความหวังในการหาเงินของเรา ไม่รู้จะทำอะไรดี เรียนก็ไม่ได้เรียน ทำการเกษตรก็รายได้น้อย...”

(สมศรี นิลคำ, นามสมมุติ
สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 19 กันยายน 2559)

2) **ด้านโครงสร้างทางสังคม** พบว่า โครงสร้างทางสังคมเป็นอุปสรรคอย่างหนึ่งต่อกระบวนการออมทรัพย์ เนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่ทำการเกษตร บางครัวเรือนมีชีวิตความเป็นอยู่ลำบากกว่าในอดีต บางคนต้องย้ายถิ่นไปยังแหล่งชุมชนอื่นที่สามารถประกอบอาชีพเลี้ยงครอบครัวได้ ประกอบกับสังคมที่มีความเป็นพลวัต ทำให้ชาวบ้านต้องมีการปรับตัว เมื่อบัณฑิตที่จบมา

ไม่สามารถสร้างงาน สร้างอาชีพให้ตนเองได้ ต้องพึ่งพาครอบครัว ทำให้กระบวนการออมทรัพย์ต้องประสบกับปัญหา อีกทั้งความคาดหวังของสังคมในชุมชนที่ให้ความหมายว่า คนที่เรียนจบปริญญา จะต้องประกอบอาชีพรับราชการ พนักงานบริษัท มีชุดแต่งกายที่สง่างาม และหากบุคคลใดที่สำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาตรี แล้วกลับมาประกอบอาชีพเกษตรกรรมในชุมชนก็จะถูกสังคมตีตราว่าเป็นคนไม่ดี ไม่เก่ง ส่งผลให้ชุมชนขาดบุคคลที่มีความสามารถมาช่วยสร้างสรรค์กระบวนการออมทรัพย์ของชุมชนให้เข้มแข็งมากขึ้น

“...พอเรากลับมาอยู่บ้านก็มีคนพูดเสียดสี มองด้วยสายตาที่ดูถูกเรา ว่าเรียนมาแล้วไม่มีงานทำไม่มีน้ำยา...”

(ประสิทธิ์ คำปลอด, นามสมมุติ
สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 21 กันยายน 2559)

“...ก็ไม่รู้จะทำอะไร ที่ดินของตัวเองก็ไม่มี...”

(ดวงราตรี มาลาคำ, นามสมมุติ
สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 28 ตุลาคม 2559)

“...ที่นี่ไม่ค่อยมีอะไรทำก็เข้าไปทำงานในเมือง...”

(แก้วแดง ดวงตา, นามสมมุติ
สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 27 พฤศจิกายน 2559)

3) **ด้านทรัพยากร** พบว่า ทรัพยากรพื้นฐานของชุมชนมีอิทธิพลสำคัญต่อการกำหนดทิศทางของกระบวนการออมทรัพย์ ทั้งนี้ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม หากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมก็จะส่งผลกระทบต่อกระบวนการผลิตสินค้าทางการเกษตร นอกจากนี้ทรัพยากรที่ดินซึ่งมีอยู่จำกัดต่อจำนวนประชากร จึงทำให้กลุ่มคนจำนวนหนึ่งต้องอพยพย้ายถิ่นไปทำงานในเมืองต่างๆ ที่มีการจ้างงาน ทำให้ชุมชนขาดกำลังสำคัญที่จะพัฒนาหมู่บ้านของตนให้เข้มแข็งโดยเฉพาะกลุ่มคนวัยแรงงาน

“...ลุงกริดยางตั้งแต่ตีสี่ ได้วันละ 100 บาทเท่านั้น ลำบากมากเลยปีนี้...”

(แก้วสีแดง ดาวใจ, นามสมมุติ
สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 29 กันยายน 2559)

4) **ด้านการมีส่วนร่วม** พบว่า การมีส่วนร่วมมีอิทธิพลสำคัญต่อกระบวนการออมทรัพย์เป็นอย่างยิ่ง ที่ผ่านมาชาวบ้านมักจะไม่ค่อยให้ความสำคัญกับกระบวนการมีส่วนร่วม เนื่องจากประสบกับภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจร่วมกัน เช่น ราคาขายพาราตกต่ำ เป็นต้น จึงทำให้กระบวนการรวมกลุ่มหรือสร้างกระบวนการ

มีส่วนร่วมทำได้ยากมาก กระบวนการอบรมทรัพยากรในรูปแบบสัมมาอาชีวะจึงเป็นไปค่อนข้างลำบาก มีคนเพียงจำนวนหนึ่งของชุมชนเท่านั้นที่สามารถดำเนินการได้ ส่วนใหญ่จะมีฐานะอยู่ในระดับดี

“...ถ้าเป็นการรวมตัวกันเล่นการพนันนั้นดีมาก...”

(ไชยพงษ์ คงศรี, นามสมมุติ
สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 27 กันยายน 2559)

“...ปัจจุบันต่างคนต่างอยู่ ไม่เหมือนเมื่อก่อน...”

(แก้วเดือน สังข์ดำ, นามสมมุติ
สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 28 พฤศจิกายน 2559)

ส่วนที่ 2 ระบบวัฒนธรรมการออม ระบบวัฒนธรรมการออมสำหรับเด็กและเยาวชนเขตพื้นที่ชุมชนในอดีต เป็นโครงสร้างทางสังคมที่ประกอบด้วย สถาบันทางสังคม องค์ความรู้และภูมิปัญญา และวิธีการถ่ายทอด ซึ่งอธิบายได้ดังนี้

2.1) สถาบันทางสังคม พบว่า เป็นสถาบันซึ่งมีบทบาทหน้าที่ในการกล่อมเกลายบุคลาการของชาติให้มีศักยภาพพร้อมด้วยความรู้ ความสามารถ และการเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มีคุณธรรมจริยธรรม ที่สามารถนำพาสังคมให้มีความสงบสุขร่มเย็น ทั้งนี้สถาบันทางสังคมถือได้ว่าเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่สำคัญของระบบวัฒนธรรมการออม ซึ่งมีสถาบันย่อยเป็นกลไกการขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนาการออมทรัพยากรสำหรับเด็กและเยาวชนในชุมชน ได้แก่ สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันเศรษฐกิจ และสถาบันการเมืองการปกครอง โดยมีรายละเอียดดังนี้

2.1.1) สถาบันครอบครัว เป็นสถาบันแรกที่มีการถ่ายทอดวัฒนธรรม มีความเกี่ยวพันกันทางสายโลหิต โดยทั่วไปสถาบันครอบครัว มีบทบาทหน้าที่ในการรักษาสถาบันกำลังคนของประเทศ โดยการกำเนิดสมาชิกใหม่ พร้อมให้การศึกษาเพื่อการพัฒนาศักยภาพของคนเป็นสถาบันแรก และมีความสำคัญยิ่งต่อการขับเคลื่อนประเทศให้มีความเจริญด้วยการผลิตและกระตุ้นเศรษฐกิจของประเทศ

“...เรามีพ่อแม่เป็นครูคนแรกที่ทำให้การอบรมสั่งสอนเรา...”

(สายใย ทองคำ, นามสมมุติ
สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 27 กันยายน 2559)

2.1.2) สถาบันศาสนา เป็นสถาบันที่ช่วยยกระดับจิตใจของมนุษย์ในสังคมให้สูงขึ้น ช่วยสร้างความคิด ความเชื่อ ให้สังคมมีความเป็นปึกแผ่น มีรากฐานทางศีลธรรม ค่านิยม แบบแผนความประพฤติที่ช่วยให้สังคมเกิดความสงบสุข มีหน้าที่จัดการ

เรียนรู้เพื่อเตรียมความพร้อมให้แก่ผู้ที่จะครองเรือน และเป็นศูนย์กลางการประสานงานเครือข่ายทางสังคมที่ช่วยให้ผู้คนมีโอกาสพบปะพูดคุยและแลกเปลี่ยนประสบการณ์ผ่านพิธีกรรมและประเพณีต่างๆ ภายในวัด

“...คนจะได้พบญาติพี่น้องก็ตอนงานบุญประเพณีในวัด บางคนไปอยู่กรุงเทพฯนานๆ กว่าจะได้กลับมาสักครั้ง...”

(ไชยพงษ์ คงศรี, นามสมมุติ
สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 27 กันยายน 2559)

2.1.3) สถาบันการศึกษา เป็นสถาบันที่ถ่ายทอดความรู้ ความคิดให้แก่สมาชิกในสังคมเพื่อให้สมาชิกได้รับรู้ ความสามารถ วัฒนธรรม และคุณธรรมเพื่อให้เกิดประโยชน์ในสังคมส่วนรวม ซึ่งจะเป็นหน่วยย่อยของสังคมที่ช่วยสรรค์สร้างบุคลากรในสังคมให้มีประสิทธิภาพทั้งในมิติของร่างกาย สมอง อารมณ์ และการขับเคลื่อนสังคม

“...การศึกษาช่วยให้คนมีความรู้ ความสามารถในการทำงาน...”

(สายใย ทองคำ, นามสมมุติ
สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 27 กันยายน 2559)

2.1.4) สถาบันเศรษฐกิจ เป็นสถาบันที่เกี่ยวข้องกับการผลิต การบริโภค การตลาด เพื่อสนองความต้องการปัจจัย 4 ของสมาชิกในสังคม ซึ่งมีสถาบันครัวเรือนเป็นกลุ่มผู้ผลิตและผู้จัดการตลาดหลัก นอกจากกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต การนำเงินมารวมกันและหมุนเวียนกันใช้จ่ายตามความจำเป็น (แชร์) เป็นสถาบันการเงินของชุมชนที่จะทำหน้าที่สนับสนุนส่งเสริมการออมทรัพย์

“...ในชุมชนเรามีกลุ่มองค์กรการเงินชุมชน ได้แก่ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กองทุนหมู่บ้านละล้าน แชร์...”

(สายใย ทองคำ, นามสมมุติ
สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 27 กันยายน 2559)

2.1.5) สถาบันการเมืองการปกครอง เป็นหน่วยทางสังคมที่มีบทบาทหน้าที่ในการรักษาความสงบสุขแก่ชุมชน แต่สำหรับชุมชนแห่งนี้ฝ่ายปกครองมีบทบาทในการจัดการด้านการปกครองน้อยมาก เนื่องจากฝ่ายปกครองที่มีตำแหน่งอย่างเป็นทางการไม่ได้รับการยอมรับจากชาวบ้าน เนื่องจากพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมบางอย่าง

2.2) องค์ความรู้และภูมิปัญญา พบว่า เป็นทรัพย์สินอันมีค่าอย่างยิ่งต่อการดำเนินชีวิตของผู้คนในชุมชนและสังคม ซึ่งชุมชนแห่งนี้มีองค์ความรู้ ภูมิปัญญาหลายด้าน ดังนี้

2.2.1) การเลี้ยงสัตว์ เป็นองค์ความรู้ของชุมชนที่มีส่วนช่วยในการส่งเสริมและพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนนับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งมีความสอดคล้องกับบริบทพื้นที่และวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชน ได้แก่ การเลี้ยงไก่ การเลี้ยงวัว การเลี้ยงหมู และการเลี้ยงปลา ซึ่งเด็กและเยาวชนได้เรียนรู้และซึมซับภูมิปัญญาดังกล่าว จากวิถีชีวิตประจำวันของพ่อแม่ผู้ปกครอง และผู้คนในชุมชนทั้งจากการได้เห็น ได้ฟัง และทดลองปฏิบัติด้วยตนเอง

“...ที่นี่ก็มีการเลี้ยงวัว เลี้ยงหมู เลี้ยงไก่ เลี้ยงปลา อย่างอื่นก็ไม่มีอะไร เขาก็ทำกันมานานแล้ว จากรุ่นปู่ย่า ตายาย...”

(สายใย ทองคำ, นามสมมุติ
สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 27 กันยายน 2559)

“...เราต้องสังเกตอาการของหมูป่วยๆ ถ้าหมูป่วยก็เรียกหมอมาดู ถ้าอาการเล็กน้อยก็รักษาเอง...”

(ประชาไทย น้ำขาว, นามสมมุติ
สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 22 กันยายน 2559)

“...การเลี้ยงไก่เราทำที่เอาไว้บนเนินสูงๆ อย่างให้เป็นพื้นที่ที่มีน้ำท่วม...ต้องเผื่อระวังช่วงโรคใช้หัวคนกระบาด ต้องสังเกตอยู่เรื่อยๆ...”

(ไชยพงษ์ คงศรี, นามสมมุติ
สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 27 กันยายน 2559)

“...เราเลี้ยงวัว เราก็ให้เขาไปเลี้ยงวัวด้วย ให้เขาเห็นความสำคัญของวัว...”

(กรรณิกา ลายทอง, นามสมมุติ
สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 19 ตุลาคม 2559)

2.2.2) การปลูกพืช เป็นกลไกทางความคิดของชุมชนที่มีส่วนช่วยในการส่งเสริมและพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนนับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งมีความสอดคล้องกับบริบทพื้นที่และวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชน ได้แก่ การทำนาข้าว การทำสวนยางพารา การทำสวนสับปะรด การปลูกพืชผักสวนครัว และการปลูกไม้ยืนต้น

“...เขาจะไถตั้งเอาไว้สองสัปดาห์ก่อน แล้วค่อยไถซ้ำอีกที...”

(ดวงราตรี มาลาคำ, นามสมมุติ
สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 28 ตุลาคม 2559)

“...มีการทำนาข้าว การทำสวนยางพารา การทำสวนสับปะรด การปลูกพืชผักสวนครัว และการปลูกไม้ยืนต้น...”

(แก้วเดือน สังข์ดำ, นามสมมุติ
สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 28 พฤศจิกายน 2559)

2.3) วิธีการถ่ายทอด เป็นกระบวนการสื่อสารระหว่างกันและกันของคนในชุมชน สำหรับการสร้างการรับรู้ถึงคุณค่าของการออมทรัพย์ ทั้งนี้ในกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ ภูมิปัญญาการออมทรัพย์สำหรับเด็กและเยาวชนในชุมชนมีวิธีการต่างๆ ที่หลากหลาย ประกอบด้วย การปฏิบัติให้เห็นเป็นตัวอย่าง การเล่าเรื่องและการใช้สื่อประกอบ (นิทาน หนังสือ บทเพลง ภาพประกอบ และวิดีโอ) และการฝึกให้ปฏิบัติ (ทดลอง ศึกษาค้นคว้า พัฒนา สรุปข้อค้นพบ) ดังนี้

2.3.1) การปฏิบัติให้เห็นเป็นตัวอย่าง วิธีการดังกล่าวนี้คนในชุมชนจะมีการดำเนินกิจกรรมตามลักษณะของวิถีชีวิต ได้แก่ การประกอบอาชีพเกษตรกรรม และอาชีพอื่นๆ ที่หลากหลายตามความถนัดและโอกาสของแต่ละครัวเรือน ซึ่งเป็นกลไกอย่างหนึ่งที่คอยให้การสนับสนุนค่านิยมการออมทรัพย์สำหรับเด็กและเยาวชน อาจกล่าวได้ว่าวิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาแบบการปฏิบัติให้เห็นเป็นตัวอย่าง มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการเสริมสร้างค่านิยมการออมสำหรับเด็กและเยาวชนในชุมชน ซึ่งตามพัฒนาการด้านร่างกาย เมื่อถึงจุดหนึ่งเด็กและเยาวชนจะแสวงหาบุคคลต้นแบบในการดำเนินชีวิต ซึ่งบุคคลดังกล่าวจะมีความพิเศษสามารถเป็นแนวทางสำหรับบุคคลอื่นได้

“...เมื่อก่อนเราเห็นคนเฒ่าคนแก่เขาทำ เราก็ทำตาม เวลาพ่อกับแม่ไปทำนา เราก็ตามไปด้วย พ่อแม่ไปกรีดยางเราก็ตามไปด้วย...”

(กานต์กวี คำสุด, นามสมมุติ
สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 29 สิงหาคม 2559)

“...เราเห็นมาตั้งแต่เด็กๆ คนเมื่อก่อนเขาเลี้ยงวัว เลี้ยงไก่ เลี้ยงหมู ทำนา กรีดยาง เราก็ทำตามเขา...”

(สมศรี นิลดำ, นามสมมุติ
สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 19 กันยายน 2559)

2.3.2) การเล่าเรื่องและการใช้สื่อประกอบ (นิทาน หนังสือ บทเพลง ภาพประกอบ และวิดีโอ) เป็นวิธีการอย่างหนึ่งที่ชุมชนใช้เป็นเครื่องมือสำหรับการถ่ายทอดองค์ความรู้ ภูมิปัญญาด้านการออมทรัพย์ให้แก่เด็กและเยาวชนในชุมชน ซึ่งภายใต้กระบวนการดังกล่าว มีเนื้อหาสาระที่สอดแทรกการสร้างค่านิยม

การออมในรูปแบบต่างๆ อาจกล่าวได้ว่าวิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญา ด้านการออมทรัพย์ โดยการเล่าเรื่องมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการ เสริมสร้างค่านิยมการออม ซึ่งเป็นกระบวนการสร้างการเรียนรู้ ให้เด็กและเยาวชนได้เป็นอย่างดี วิธีการดังกล่าวช่วยให้เด็กและ เยาวชนซึมซับถึงวิธีการ คุณค่า ประโยชน์ และมองเห็นรูปแบบ การออมทรัพย์

“...เขาเล่าให้เราฟัง เล่าแบบนิทาน คนแก่ๆ เขาชอบสอนเรา แบบนั้น...”

(สีลัน นวลทอง, นามสมมุติ
สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 29 ตุลาคม 2559)

“...ครูให้คนออกมาเล่าเรื่องหน้าชั้นเรียน แล้วครูก็สอน เล่า เรื่องนิทานให้เราฟัง...”

(แก้วแสน ทองนุ่ม, นามสมมุติ
สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 29 ตุลาคม 2559)

2.3.3) การฝึกให้ปฏิบัติ (ทดลอง ศึกษาค้นคว้า พัฒนา สรุปข้อค้นพบ) วิธีการดังกล่าวนี้เป็นขั้นตอนสุดท้ายของ กระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ ภูมิปัญญาด้านการออมทรัพย์ เป็นขั้นตอนที่จะต้องฝึกภาคปฏิบัติ ซึ่งเป็นวิธีการที่เด็กและเยาวชน จะต้องนำองค์ความรู้และภูมิปัญญาการออมทรัพย์รูปแบบต่างๆ มาทดลองปฏิบัติเพื่อให้เกิดผลกับตนเอง ซึ่งทุกภาคส่วนของสถาบัน ทางสังคมในชุมชนจะคอยให้คำแนะนำปรึกษาแก่เด็กและเยาวชน ถึง หลักการออมในรูปแบบต่างๆ ตามความสนใจของเด็กและเยาวชน แต่ละบุคคล ซึ่งเป็นการปฏิบัติตามวิถีชีวิตประจำวัน ที่มีความ สัมพันธ์กันอย่างแยกไม่ออก ตั้งแต่เกิด เจริญเติบโต และตาย การ

ออมทรัพย์ในแต่ละช่วงวัยและรูปแบบก็จะต้องสอดคล้องกับ บุคคลในแต่ละช่วงวัย อาจกล่าวได้ว่าการฝึกภาคปฏิบัติสำหรับการ ออมทรัพย์นั้นเป็นวิธีการที่สำคัญอย่างยิ่งต่อการสร้างค่านิยมการ ออมให้แก่เด็กและเยาวชนในชุมชน ทั้งนี้การฝึกปฏิบัติจะช่วยให้เด็ก และเยาวชนมีความเข้าใจและเห็นคุณค่ามากกว่าวิธีการถ่ายทอด ภูมิปัญญาการออมประเภทอื่น เป็นวิธีการฝึกความอดทน และวิธี การเรียนรู้เพื่อการพัฒนากิจกรรมการออมทรัพย์ได้เป็นอย่างดี

“...ครูให้เราออมเบี้ยทุกๆ วัน ให้เราทำเอง ปลุกผัก เลี้ยง ปลา...”

(สีลัน นวลทอง, นามสมมุติ
สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 29 ตุลาคม 2559)

“...อยู่ที่บ้านแม่ให้เลี้ยงวัว เก็บยาง ทำนา...”

(แก้วแสน ทองนุ่ม, นามสมมุติ
สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 29 ตุลาคม 2559)

ส่วนที่ 3 รูปแบบวัฒนธรรมการออม ได้แก่ การออมทรัพย์ แบบปศุสัตว์ การออมทรัพย์แบบกลีกรม การออมทรัพย์แบบ อสังหาริมทรัพย์ การออมทรัพย์แบบปัญญา และการออมทรัพย์ แบบเงินเหรียญ ธนบัตร โดยมีรายละเอียดดังนี้

3.1) การออมทรัพย์แบบปศุสัตว์ ได้แก่ การเลี้ยงวัว การเลี้ยงไก่ และการเลี้ยงหมู (ภาพที่ 1) ซึ่งในระยะแรกของการเกิด ชุมชนแห่งนี้ บรรพบุรุษมีความจำเป็นต้องเลี้ยงวัวและควายสำหรับการ โถนา ใช้เป็นพาหนะ และเป็นอาหาร ซึ่งการเลี้ยงวัวเลี้ยงควาย นั้นไม่ต้องมีค่าใช้จ่ายแต่อย่างใด มีเพียงการซื้อฟ่อนพันธุ์แม่พันธุ์ เพราะวัวและควายสามารถเสาะหาอาหารตามหัวไร่ปลายนาได้

ภาพที่ 1 การออมทรัพย์แบบปศุสัตว์ (ก) การเลี้ยงวัว (ข) การเลี้ยงไก่พื้นบ้าน (ค) การเลี้ยงหมู

เป็นวิธีการเลี้ยงแบบธรรมชาติและประหยัดค่าใช้จ่ายมากที่สุด สำหรับการเลี้ยงหมูก็จะเป็นการเลี้ยงแบบธรรมชาติเพื่อใช้สำหรับการบริโภคภายในชุมชนโดยการอาศัยเศษวัสดุเหลือใช้จากการเกษตร และเศษอาหารภายในครัวเรือน และเกษตรกรสามารถขยายพันธุ์ได้เอง เป็นวิธีการพึ่งตนเองและการออมทรัพย์อย่างยั่งยืนที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความพอเพียง

อาจกล่าวได้ว่าการออมทรัพย์รูปแบบปศุสัตว์เป็นวิธีการออมทรัพย์อย่างหนึ่งที่ให้ผลกำไรในเชิงเศรษฐกิจคืออัตราดอกเบี้ยที่มีกำไรสูงกว่าสถาบันการเงินในระบบ และเป็นวิธีการบริหารจัดการการเงินที่ตั้งอยู่บนหลักการของความพอเพียง ความมีเหตุผลสอดคล้องกับบริบทและสอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิตของผู้นั้นในชุมชน อย่างไรก็ตามปัญหาการออมทรัพย์แบบปศุสัตว์ ได้แก่ การจัดการตลาด คือ ลักษณะการค้าขายจะเป็นการค้าขายในตลาดท้องถิ่น ไม่มีตลาดที่ชัดเจน ทั้งนี้ในกระบวนการผลิตชาวบ้านยังขาดทักษะความรู้ความสามารถ และเงินทุนสำหรับการพัฒนากิจกรรมการออมทรัพย์แบบปศุสัตว์ให้ได้มาตรฐานสากล และสามารถนำไปสู่ตลาดที่กว้างขึ้น

“...เลี้ยงวัวเมื่อก่อนก็ปล่อยตามทุ่งนา...”

การิน นภารัตน์, นามสมมุติ
สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 19 ตุลาคม 2559

“...คนเมื่อก่อนเขาไม่ต้องใช้เงิน เขาเก็บสะสมทรัพย์เอาเก็บวัว...”

(แก้วแสน ทองนุ่ม, นามสมมุติ
สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 29 ตุลาคม 2559)

3.2) การออมทรัพย์แบบกสิกรรม ได้แก่ การปลูกข้าว การทำสวนยางพารา การปลูกไม้ยืนต้นประเภทใช้งาน การปลูกผลไม้ท้องถิ่น และการปลูกพืชผักสวนครัว (ภาพที่ 2) การปลูกข้าวเป็นอาชีพเริ่มแรกของการก่อตั้งชุมชนแห่งนี้ โดยข้าวที่ปลูกในเขตพื้นที่ชุมชนเป็นข้าวเล็บนก และข้าวสังข์หยด เป็นพันธุ์ข้าวพื้นเมืองที่มีการปลูกสืบทอดกันมาในอดีต ทั้งนี้ตามครัวเรือนต่างๆ ในชุมชนจะมียุ้งฉางข้าว ที่แสดงให้เห็นถึงสถานะทางเศรษฐกิจและความมั่นคงทางอาหารของครัวเรือนนั้น แต่ปัจจุบันสังคมให้ความสำคัญกับเงินเหรียญธนบัตรมากกว่าการออมทรัพย์ในลักษณะดังกล่าว จึงมีการปลูกข้าวและขายส่งพ่อค้าคนกลางที่เข้ามารับซื้อข้าวในชุมชน นอกจากนี้ชาวบ้านในชุมชนทำสวนยางพารา ซึ่งเป็นรายได้หลักของประชากรในชุมชน โดยเฉลี่ยต่อไร่เกษตรกรจะได้รับผลผลิตจำนวน 49 บาทต่อวัน และผลผลิตที่ได้จากน้ำยางสด เมื่อครบกำหนดการทำลายสวน เกษตรกรจะนำไม้ยางพาราไปขายซึ่งราคารับซื้อหน้าโรงงาน กิโลกรัมละ 1 บาท หรือขึ้นลงตามราคาตลาดไม่มีความแน่นอน อย่างไรก็ตามถือได้ว่าวิธีการดังกล่าวนี้เป็นการออมทรัพย์อย่างหนึ่งที่ชาวบ้านในชุมชนถือปฏิบัติกันมานับร้อยปีตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน บางสวนจะปลูกยางพาราและเขตแดนระหว่างที่ดินจะปลูกพืชแซมทำเป็นรั้วกันอาณาเขต ซึ่งไม้ที่นิยมปลูกได้แก่ สะเดา ตะเคียน พะยอม ตำเสา และไม้ยืนต้นชนิดต่างๆ ซึ่งไม้เหล่านี้จะมีราคาสูงเพราะเป็นไม้เนื้อแข็ง เช่น ไม้ตะเคียนเมื่ออายุครบ 20 ปี มีขนาดลำต้นโดยรอบประมาณ 1 เมตร และมีความสูงประมาณ 20 เมตร จะมีราคาขายส่งอยู่ที่ต้นละ 20,000-30,000 บาท นอกจากนี้การปลูกพืชผักสวนครัวเพื่อบริโภคภายในครัวเรือนถือเป็นการประหยัดและออมทรัพย์ได้อีกวิธีหนึ่ง เนื่องจากชุมชนแห่งนี้มีพื้นที่สำหรับการเพาะปลูก และ

ภาพที่ 2 การออมทรัพย์แบบกสิกรรม (ก) การทำนา (ข) การทำสวนยางพารา (ค) การปลูกไม้ยืนต้นแซมในสวนยางพารา (ง) การปลูกสับปะรดเสริม

สถานที่จับสัตว์น้ำเพื่อบริโภคได้ตลอดทั้งปี โดยที่ชาวบ้านไม่จำเป็นต้องใช้เงินซื้อสินค้าและอาหารจากที่อื่นใด อาจกล่าวได้ว่าการออมทรัพย์แบบกลีกรมเป็นวิธีการออมเงินอย่างหนึ่งที่มีความสัมพันธ์และเชื่อมโยงกับบริบททางสังคมและวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชน

อย่างไรก็ตามการออมทรัพย์แบบกลีกรมก็ยังคงมีปัญหาและอุปสรรคเช่นกัน นั่นก็คือปัญหาเกี่ยวกับการถือครองที่ดินของชาวบ้านภายในชุมชน หากบุคคลใดมีการถือครองที่ดินมากก็จะสามารถดำเนินการออมทรัพย์ในลักษณะดังกล่าวได้มาก หากบุคคลใดมีการถือครองที่ดินในจำนวนน้อยก็สามารถทำการออมในลักษณะดังกล่าวได้น้อยเช่นกัน นอกจากนี้ปัญหาคูณภาพดินที่เสื่อมโทรม บางพื้นที่ไม่สามารถปลูกพืชชนิดใดได้เลย หรือหากปลูกได้ อัตราการเจริญเติบโตของพืชก็มีน้อย และใช้ระยะเวลานานกว่าจะได้เก็บเกี่ยวผลผลิต ไม่คุ้มค่ากับการลงทุน รวมถึงการตลาดที่ไม่มีความแน่นอน ชาวบ้านไม่สามารถควบคุมกลไกทางตลาดได้ จึงทำให้เป็นอุปสรรคต่อการออมทรัพย์ในลักษณะดังกล่าวได้เช่นกัน

“...เราปลูกยางถึงราคามันจะตก แต่เราขายไม่ได้ ถ้าปลูกพืชอย่างอื่นเราขายไม่ได้เลย...”

(กานต์กวี คำสุด, นามสมมุติ
สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 29 สิงหาคม 2559)

“...ไม่ตะเคียน ไม้พะยอม เมื่อต้นโตเต็มทีราคาซื้อขายไม่น้อยกว่า 2 ถึง 3 หมื่นบาทแน่นอน...”

(กานต์กวี คำสุด, นามสมมุติ
สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 29 สิงหาคม 2559)

“...ต้นไม้ ปลูกทิ้งปลูกขว้างเอาไว้แต่พอใหญ่ขึ้นมา ครบ 20 ปีก็ได้ปีละ 2,500 บาท ดีกว่าไม่ทำอะไรปล่อยให้ดินว่างอยู่เฉยๆ...”

(การิน นภารัตน์, นามสมมุติ
สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 19 ตุลาคม 2559)

3.3) การออมทรัพย์แบบอสังหาริมทรัพย์และวัตถุที่มีมูลค่า ได้แก่ การสะสมที่ดิน การสะสมทองคำ การสะสมพระเครื่อง และการสะสมวัตถุโบราณ การสะสมที่ดินเป็นค่านิยมอย่างหนึ่งที่สืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น ที่ดินเป็นทรัพย์สินที่มีค่ามากที่สุดอย่างหนึ่ง เพราะที่ดินมีจำนวนจำกัด ทุกคนในสังคมมีความต้องการเพื่อเป็นที่อยู่อาศัย และเพื่อการผลิตอาหารชนิดต่างๆ ดังนั้นการเก็บออมทรัพย์ผ่านกระบวนการสะสมที่ดินจึงถูกสืบทอดกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ชาวบ้านส่วนหนึ่งยังมีการสะสมทองคำรูปพรรณ เพราะมีความเชื่อว่าทองคำสามารถให้มูลค่าเพิ่มเมื่อเวลาผ่านไป ทองจะราคาเพิ่มขึ้นและสามารถขายได้ราคาที่สูงขึ้น อีกทั้งทองคำยังสามารถนำไปจำหน่ายเพื่อนำเงินมาเป็นทุนหมุนเวียนสำหรับ

การประกอบอาชีพและการใช้จ่ายในชีวิตประจำวันได้เมื่อถึงช่วงวิกฤติ เช่น ฤดูฝนที่ชาวบ้านไม่สามารถประกอบอาชีพได้ นอกจากนี้การเก็บสะสมพระเครื่องหรือวัตถุมงคลยังเป็นวิธีการเก็บออมเงินอย่างหนึ่งที่มีความนิยมสำหรับคนบางส่วนในชุมชน ในท้องถิ่นภาคใต้ยังมีนายทุนกลุ่มหนึ่งให้การสนับสนุนการสะสมพระเครื่องโดยจะตีราคาเป็นมูลค่าทางการเงินตามเรื่องเล่าและความศรัทธาของคนในชุมชนท้องถิ่น จึงทำให้ผู้คนในชุมชนกลุ่มหนึ่งเกิดค่านิยมและทำการเก็บสะสมพระเครื่อง รวมถึงการสะสมวัตถุโบราณก็แจกเช่นเดียวกัน ชาวบ้านบางส่วนสะสมสิ่งของโบราณซึ่งมีความหมายและคุณค่าทางจิตใจซึ่งไม่มีกฎเกณฑ์การซื้อขายในราคาที่ตายตัว แต่จะใช้ความรู้สึกและความพึงพอใจระหว่างผู้ซื้อและผู้ขาย

กิจกรรมการออมทรัพย์ในรูปแบบอสังหาริมทรัพย์ และวัตถุที่มีมูลค่า เป็นความเชื่อและค่านิยมที่ถูกถ่ายทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่นนับระยะเวลาร่วมร้อยปีตั้งแต่มีการเริ่มก่อตั้งชุมชน สำหรับความเชื่อในวิธีการออมทรัพย์ดังกล่าวนั้นจึงเป็นที่มาของสาเหตุแห่งการออม ที่คอยสนับสนุนให้เกิดการเก็บออมในรูปแบบดังกล่าว อย่างไรก็ตามปัญหาการออมทรัพย์แบบอสังหาริมทรัพย์ และวัตถุที่มีมูลค่าต้องอาศัยความรู้ ทักษะ ความสามารถ และความชำนาญเฉพาะตัว เพราะการออมทรัพย์ในลักษณะดังกล่าวต้องอาศัยเงินทุนค่อนข้างมาก รวมถึงการจัดการตลาดที่มีลักษณะเฉพาะ หากบุคคลใดไม่มีความชำนาญหรือความพร้อมก็ไม่สามารถทำการออมทรัพย์ในลักษณะดังกล่าวได้ ทั้งนี้ยังมีความเสี่ยงต่อการถูกฉกฉวย อาจจะเป็นอันตรายต่อชีวิตและทรัพย์สินได้เช่นเดียวกัน

“...ที่ดินเป็นสิ่งจำเป็น มีผืนดินเอาไว้ได้ให้ลูกหลานอยู่อาศัยได้มีที่ทำมาหากิน...”

(ลีลัน นวลทอง, นามสมมุติ
สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 29 ตุลาคม 2559)

“...ได้เปี้ยมาก็เอาไปซื้อทองสะสมเอาไว้ เวลาขาดสนจะได้เอาทองมาขายเพื่อใช้จ่าย...”

(แก้วแดง ดวงตา, นามสมมุติ
สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 27 พฤศจิกายน 2559)

“...การสะสมพระ บางครั้งผมได้มาองค์ละ 4 พัน ผมปล่อยให้ไป 7 พัน ผมสะสมพระท้องถิ่น หลวงปู่ทวด อะไรอย่างนี้...”

(ประสิทธิ์ คำปลอด, นามสมมุติ
สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 21 กันยายน 2559)

3.4) การออมทรัพย์แบบปัญญา ชาวบ้านมีความเชื่อว่าบุคคลที่มีปัญญาและมีความสามารถจะเป็นผู้ที่ไม่ตกอยู่ในความลำบากและสามารถใช้สติปัญญาและศักยภาพทำมาหาเลี้ยงชีพได้

การออมทรัพย์แบบปัญญาวิธีคือการสะสมที่หลากหลาย ได้แก่ การเข้าร่วมประชุม การฝึกอบรม การศึกษาดูงาน และการอ่านหนังสือ (ภาพที่ 3) ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ชุมชนจัดขึ้น ทั้งนี้กระบวนการดังกล่าวเป็นเครื่องมือช่วยกล่อมเกลាប់มเพาะ ให้คนในชุมชนมีสติปัญญา ความรู้ความสามารถ และศักยภาพที่พร้อมต่อการเปลี่ยนแปลง สถานภาพที่อยู่ในนามธรรมสู่รูปธรรมอย่างชัดเจน โดยใช้ความรู้ความสามารถที่มีอยู่ทำมาหาเลี้ยงตนเองและครอบครัว

อาจกล่าวได้ว่าการออมทรัพย์แบบปัญญาวิธีมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เพราะคนที่มีปัญญาจะมีความสามารถเก็บสะสมเงินหรือการออมทรัพย์ประเภทอื่นได้หลายรูปแบบ คนในชุมชนที่มีความสามารถเก็บออมทรัพย์ได้หลายประเภทรูปแบบโดยส่วนใหญ่แล้วจะเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถ เป็นคนที่มีความขยันหมั่นเพียร และมีการศึกษาเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา อย่างไรก็ตามปัญหาการออมทรัพย์แบบปัญญาที่เกิดขึ้นในชุมชน เช่น ครอบครัวต้องเสียค่าใช้จ่ายในการส่งบุตรหลานเล่าเรียน บางคนต้องเสียทรัพย์สินแต่ผลที่ได้ไม่คุ้มค่า สำเร็จการศึกษามาแล้วหางานทำไม่ได้ บางคนออกไปศึกษาในเมืองคบเพื่อนไม่ดี ติดสารเสพติด ในที่สุดกลับมาอยู่บ้านเป็นภาระของครอบครัว ไม่สามารถดำเนินชีวิตตามแบบวิถีของชุมชนได้เนื่องจากไปเรียนแบบชีวิตในเมืองมา กริยทางไม่เป็นทำการเกษตรไม่ได้

“...มีปัญญาเหมือนมีทรัพย์อยู่นับแสน...เราต้องเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา ไม่ขี้เกียจ หนักเอาเบาได้...”

(ธรรมศิลป์ ดินแดง, นามสมมุติ
สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 28 กรกฎาคม 2559)

“...เราพยายามสอนเขาให้มีทักษะ ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการเอาตัวรอดในสังคมและการใช้ชีวิตอยู่ในชุมชน...”

(แก้วเดือน สังข์ดำ, นามสมมุติ
สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 28 พฤศจิกายน 2559)

3.5) การออมทรัพย์แบบเงินเหรียญและธนบัตร

ได้แก่ การเก็บสะสมเงินเหรียญ ธนบัตรในกระปุกออมสิน กองทุนหมุนเวียนการเงินชาวบ้าน (แซร์) กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง กลุ่มสัจจะออมทรัพย์เพื่อการผลิต การสะสมเงินทุนด้วยวิธีการหยอดกระปุกออมสิน เป็นวิธีการเก็บออมเงินอย่างหนึ่งในวิถีชีวิตประจำวันของชาวบ้าน ซึ่งเป็นการรวบรวมเงินขึ้นตอนแรกก่อนที่ จะนำเงินดังกล่าวไปเก็บออมไว้กับแหล่งเงินทุน ส่วนใหญ่จะได้รับ ความนิยมกับกลุ่มเด็กและเยาวชน โดยเฉพาะการสนับสนุนจาก โรงเรียนและธนาคาร เช่น ธนาคารออมสิน เป็นต้น ส่วนการเก็บ ออมผ่านกองทุนหมุนเวียนการเงินชาวบ้าน (แซร์) เป็นวิธีการที่ชาว บ้านในชุมชนให้ความนิยมมากที่สุด เพราะกองทุนดังกล่าวมีอัตรา ดอกเบี้ยค่าตอบแทนที่สูง มีความคุ้มค่าแก่การลงทุน แม้ว่าการ ออมในลักษณะดังกล่าวนั้นจะมีความเสี่ยงสูง แต่กระบวนการก็ยังมี ขั้นตอนที่ไม่สลับซับซ้อน ผู้เป็นสมาชิกกลุ่มสามารถเข้าถึงเงินทุน ดังกล่าวได้ง่าย สำหรับการเก็บออมในรูปแบบของกองทุนหมู่บ้าน และชุมชนเมือง เป็นเงินที่รัฐบาลให้การสนับสนุน โดยส่วนใหญ่ ชาวบ้านจะใช้กลุ่มองค์กรดังกล่าวเป็นแหล่งเงินทุนสำหรับการ กู้ยืมเพื่อการประกอบอาชีพและการใช้จ่ายในการดำเนินชีวิต และ เมื่อสิ้นปีก็จะมีเงินปันผลกำไรจากการเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่ม นับว่าเป็นการเก็บออมอย่างหนึ่ง ทั้งนี้การเป็นสมาชิกกลุ่มสัจจะ

ภาพที่ 3 การออมทรัพย์แบบปัญญา (ก) การฝึกอบรม (ข) การเรียนรู้นอกสถานที่ (ค) การประชุมระดมความคิดเห็น

ออมทรัพย์เพื่อการผลิตเป็นกระบวนการหนึ่งที่สำคัญยิ่งต่อการเสริมสร้างค่านิยมการออม เพราะกิจกรรมทุกอย่างของกลุ่มจะออมทรัพย์นั้นล้วนแล้วแต่เกิดขึ้นจากการออมทรัพย์ทั้งสิ้น จากเดิมการรวมกลุ่มครั้งแรกมีสมาชิกเพียง 30 คน ณ เวลปัจจุบันสมาชิกกลุ่มได้ขยายตัวเพิ่มขึ้นเป็น 400 คน ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการให้ความสำคัญของการเก็บออม นอกจากนี้ยังมีการเก็บออมเงินไว้กับธนาคาร ซึ่งมีการออมหลากหลายรูปแบบ เช่น การออมผ่านสลากออมสิน การออมทรัพย์เงินฝากประจำ เป็นต้น ทั้งนี้การออมทรัพย์รูปแบบดังกล่าวสร้างความเชื่อมั่นให้กับชาวบ้านมาเป็นระยะเวลายาวนาน และเป็นแหล่งเงินทุนเพื่อใช้สำหรับการประกอบอาชีพที่ดีอีกทางหนึ่ง

การออมทรัพย์ในรูปแบบเงินเหรียญและธนบัตร เป็นกระบวนการเก็บออมขั้นสุดท้าย ภายหลังการเก็บออมทรัพย์ในรูปแบบต่างๆ จนนำมาสู่การสร้างผลผลิตที่ให้ค่าตอบแทนในรูปแบบของเงินเหรียญ ธนบัตร ทั้งนี้การออมทรัพย์ในลักษณะดังกล่าวก็มีความสำคัญยิ่งเมื่อกล่าวถึงสถานการณ์ทางสังคม ณ เวลปัจจุบันนี้ เพราะเงินเป็นเครื่องมือของการแลกเปลี่ยนทรัพย์สินทุกอย่างที่คนในสังคมได้ให้ความหมายเอาไว้ อย่างไรก็ตาม ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการออมทรัพย์ในลักษณะดังกล่าว เช่น กลุ่มแชร์ กลุ่มออมทรัพย์ สมาชิกโดยส่วนใหญ่จะทำการสะสมเงินทุนไว้เพื่อมากกว่าการออม ซึ่งมีสมาชิกเพียงไม่กี่คนเท่านั้นที่ได้รับผลประโยชน์จากกระบวนการออมในลักษณะดังกล่าว ทั้งนี้เงินที่กักเก็บไว้ก็จะนำไปใช้ในสิ่งที่ไม่ก่อให้เกิดการต่อยอด คือ การนำเงินไปใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน และการซื้อสินค้าฟุ่มเฟือย เป็นต้น

“...ทุกๆ วันเราจะให้เด็กนักเรียนฝากเงินที่โรงเรียนเป็นประจำ...”

(การิน นภารัตน์, นามสมมุติ
สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 19 ตุลาคม 2559)

“...เล่นแชร์มันคุ้มกว่าเอาเงินไปฝากธนาคาร ดอกเบี้ยก็ดี...”

(สมศรี นิลดำ, นามสมมุติ
สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 19 กันยายน 2559)

“...บางคนสมัครเพื่อหวังที่จะกู้มากกว่าการออม แต่เราก็มีกลยุทธ์คือให้เขาฝากก่อน 6 เดือน แล้วค่อยปล่อยกู้ และให้กู้เงินได้เท่ากับเงินที่เขาฝากเพียงเท่านั้น...”

(สิสัน นวลทอง, นามสมมุติ
สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 19 ตุลาคม 2559)

อภิปรายและสรุปผล

1) กระบวนการออม พบว่า มีการดำเนินงาน 4 ขั้นตอน ได้แก่ การสร้างความตระหนัก ปฏิบัติการออมทรัพย์ การขยายกิจกรรมออมทรัพย์ และการถ่ายทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาการออมทรัพย์ สอดคล้องกับแนวคิดกระบวนการเสริมสร้างระบบวัฒนธรรมการออมของ สัมพันธ์ เตชะอธิก และคณะ (2540) อธิบายว่า การทำงานกับองค์กรชุมชนที่เป็นพื้นที่ทำงานใหม่ มีแนวทางการพัฒนาความเข้มแข็ง 5 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนที่ 1 ขั้นการศึกษาเรียนรู้ปัญหาชุมชนแบบมีส่วนร่วม เป็นการศึกษาโดยให้ชาวบ้านที่สนใจปัญหาของชุมชนเข้าร่วมทำการศึกษาในครอบครัวต่างๆ โดยอาจแบ่งเป็นระดับกลุ่ม ประมาณ 5-10 ครอบครัว ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลปัญหาและจำแนกประเด็นเป็นหมวดหมู่ เป็นการเรียนรู้ร่วมกันจึงทำให้กลุ่มเกิดความตระหนักและมีความศรัทธาเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกันนำไปสู่การตั้งเป้าหมายร่วมกัน ขั้นตอนที่ 2 ขั้นการเรียนรู้และคิดค้นกิจกรรมแก้ไขปัญห เมื่อได้รู้ปัญหาและกลุ่มเป้าหมายเรียบร้อยแล้ว การเปิดโอกาสให้มีการอบรมศึกษาดูงานในรูปแบบการเรียนรู้จากพื้นที่และชาวบ้านที่มีประสบการณ์แก้ไขปัญหามาก่อนในที่ต่างๆ จะเป็นการเปิดโอกาสให้ชาวบ้านได้มองเห็นลู่ทางต่างๆ ในการแก้ไขปัญห ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยกิจกรรมหลายอย่างประกอบกัน สิ่งที่สำคัญคือแนวคิดการพึ่งตนเอง การมีส่วนร่วม และการรวมกลุ่มช่วยเหลือกัน ขั้นตอนที่ 3 ขั้นการวางแผนกิจกรรมแก้ไขปัญห เมื่อได้แนวคิดและมองเห็นแนวทางกิจกรรมแล้ว ก็ทำการวางแผนกิจกรรมในรายละเอียดว่าจะมีการจัดการองค์กรของตัวเองอย่างไร จะมีกิจกรรมอะไรบ้างอยู่ในพื้นที่ ต้องใช้งบประมาณมากน้อยเพียงใด เทคนิคปฏิบัติมีอะไรบ้าง ต้องใช้เวลาในแต่ละกิจกรรมอย่างไร เมื่อครบครันมีความชัดเจนในการวางแผนกิจกรรม และเสริมสร้างองค์ความรู้ ความสามารถเพิ่มขึ้นแล้วจึงตกลงใจดำเนินการได้ ขั้นตอนที่ 4 ขั้นการรวมกลุ่มปฏิบัติร่วมกัน เพื่อให้เกิดการช่วยเหลือซึ่งกันและกันทั้งทางความคิดเทคนิคต่างๆ ตลอดจนช่วยกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ผู้นำกลุ่มจะเริ่มเกิดขึ้นในตอนนี้ และควรมีกิจกรรมระดมทุนในรูปกลุ่มออมทรัพย์เป็นรายเดือนเพื่อเกาะเกี่ยวและหนุนช่วยกันทางการเงินและค่าใช้จ่ายในชีวิตยามขาดแคลนหรือเจ็บป่วย การรวมกลุ่มเป็นองค์กรชุมชนควรนำเอาองค์ประกอบขององค์กรชุมชนมาร่วมดำเนินการให้ครอบคลุม และขั้นตอนที่ 5 ขั้นการติดตามแก้ไขปัญหและพัฒนาองค์กรให้มีความเข้มแข็งมากขึ้น เจ้าหน้าที่จากภายนอกและผู้นำชาวบ้าน ต้องทำการติดตามสมาชิกขององค์กรอย่างสม่ำเสมอ เพื่อช่วยเหลือและพัฒนาให้เกิดความเข้มแข็งมากขึ้น เนื่องจากการทำกิจกรรมต่างๆ ย่อมมีปัญหาเกิดขึ้นจากสาเหตุหลายประการ การมี

เวทีการประชุม การติดตาม การสังเกตในพื้นที่อย่างสม่ำเสมอ ช่วยให้สมาชิกและองค์กรชาวบ้านแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้ทันทั่วถึงและ พัฒนาให้ดีขึ้นเรื่อยๆ ได้

นอกจากนี้ กระบวนการออมทรัพย์ยังส่งผลต่อวิถีชีวิตของ คนในชุมชนในลักษณะของการเป็นแหล่งทุนในชุมชน อันเนื่องมา จากผู้คนในชุมชนได้นำเงินสัจจะออมทรัพย์มารวมกันจัดตั้งเป็น กลุ่มออมทรัพย์ เพื่อใช้เป็นแหล่งทุนให้สมาชิกที่มีความจำเป็นเร่งด่วนด้านการเงินมากู้ยืมไปใช้เพื่อการประกอบอาชีพหรือใช้จ่าย ในครัวเรือน ภายหลังเมื่อกลุ่มเติบโตขึ้น หลายแห่งได้ปรับตัวเป็น ธนาคารหมู่บ้านหรือสถาบันการเงินชุมชน วันชัย ธรรมจักร และ พรศักดิ์พิชฐ์ แห่งหน (2561) ศึกษาเรื่อง กระบวนการปรับ เปลี่ยนกองทุนการเงินชุมชนสู่ธนาคารหมู่บ้านในจังหวัดสงขลา: บทเรียนในอดีตและปัจจุบันเพื่ออนาคต พบว่า กระบวนการออม ของชุมชนที่จัดตั้งเป็นกลุ่มออมทรัพย์จนเติบโตเข้มแข็งขึ้นนั้น เป็นกระบวนการเสริมสร้างพลังชุมชนที่ครอบคลุมกระบวนการ ร่วมมือของผู้คนในชุมชน 5 ประการ ได้แก่ การร่วมวางแผน ร่วม ปฏิบัติ ร่วมเปลี่ยนแปลง ร่วมรับผล และร่วมปรับตัว โดยที่กลุ่ม ออมทรัพย์หรือกองทุนการเงินประเภทอื่นก็ตาม เมื่อเติบโตเข้มแข็ง จนสามารถยกระดับเป็นธนาคารหมู่บ้านหรือสถาบันการเงินชุมชน จะผ่านกระบวนการปรับตัว 3 ระยะ ได้แก่ ระยะเตรียมการ ระยะ ดำเนินการ และระยะประเมินผล ซึ่งทั้ง 3 ระยะ จะเกิดพลังชุมชน หรือพลังแห่งการร่วมมือร่วมแรงร่วมใจกันทั้ง 5 ประการข้างต้น ยก ตัวอย่างเช่น ในระยะเตรียมการ ทั้งบุคคลที่ทำหน้าที่คณะกรรมการ กลุ่มและสมาชิกต้องมาร่วมประชุมวางแผนกันเพื่อยกระดับกลุ่มไป สู่ธนาคารหมู่บ้านหรือสถาบันการเงินชุมชน มีการจัดทำระเบียบ ข้อบังคับร่วมกัน หลังจากยกระดับกลุ่มแล้วทุกคนก็ต้องร่วมกัน ปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับ ร่วมเปลี่ยนแปลง ร่วมรับผลกระทบ ที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลง และร่วมปรับตัวไปด้วยกัน จะเห็นได้ว่า กระบวนการต่างๆ เหล่านี้ล้วนหลอมรวมขึ้นมาจากชุมชน ก่อให้เกิด กระบวนการเรียนรู้ การซึมซับ การขัดเกลาทางสังคมไปสู่คนรุ่น ใหม่ หลาย ๆ แห่งมีปริมาณงานมากขึ้นก็มาเอาคนหนุ่มสาวเข้ามา ช่วยทำงาน วิถีชีวิตเหล่านี้ซึมซับไปยังเด็กและเยาวชนที่กำลังเติบโต เป็นผู้ใหญ่ในอนาคต อันมีพื้นฐานมาจากการออม

2) ระบบวัฒนธรรมการออม พบว่า มี 3 ระบบ ได้แก่ สถาบันทางสังคม องค์ความรู้และภูมิปัญญา และวิถีการถ่ายทอด องค์ความรู้ภูมิปัญญาการออมทรัพย์ของชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับ แนวคิดวัฒนธรรมชุมชนของ บำรุง บุญปัญญา (2549) ที่อธิบายว่า การพัฒนาต้องเน้นระบบการรวมกลุ่ม การร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกัน และกันเพื่อคงความเป็นชุมชนไว้ โดยอยู่ในระบบการจัดการองค์กร เช่น สหกรณ์ สหพันธ์ เพื่อสร้างความเข้มแข็งในการช่วยเหลือกัน และสร้างอำนาจในการต่อรองกับภายนอก สร้างเครือข่ายระหว่าง ชุมชน และสร้างความร่วมมือกับคนอื่นในสังคมเพื่อแลกเปลี่ยน

เรียนรู้และร่วมกันแก้ปัญหา

3) รูปแบบการออมทรัพย์ พบว่า มี 5 รูปแบบ ได้แก่ การ ออมทรัพย์แบบปศุสัตว์ การออมทรัพย์แบบกลีกรม การออมทรัพย์ แบบบอสังหาริมทรัพย์และวัตถุที่มีมูลค่า การออมทรัพย์แบบปัญญา และการออมทรัพย์แบบเงินเหรียญและธนบัตร ซึ่งสอดคล้องกับ แนวคิดวัฒนธรรมการออมของ ศิริรัตน์ ศรีพนม (2559) อธิบายว่า การออมสามารถจำแนกได้หลายรูปแบบ ประกอบด้วย การออม ในรูปของสินทรัพย์ทางการเงินในระบบ หมายถึง การออมโดยการ ถือสินทรัพย์ทางการเงินที่อยู่ภายใต้การควบคุมของกฎหมาย การ ออมประเภทนี้ ได้แก่ การออมเป็นเงินสด เงินที่ฝากไว้กับสถาบัน การเงิน การซื้อหลักทรัพย์ทางการเงิน การให้กู้ยืมโดยการทำ สัญญาเงินกู้ถูกกฎหมาย กรมธรรม์ประกันชีวิต เงินทุนสำรอง เลี้ยงชีพ เป็นต้น การออมในรูปสินทรัพย์นอกระบบ หมายถึง การ ถือสินทรัพย์ที่ไม่อยู่ภายใต้การคุ้มครองของกฎหมาย เช่น การเล่น แชร์ การให้กู้ยืมโดยไม่มีสัญญากู้ยืม การออมในรูปของการปรับ พพฤติกรรมการใช้เงิน หมายถึง การปรับลดการเป็นหนี้ของบุคคล และครัวเรือน การควบคุมการใช้จ่ายที่มีประสิทธิภาพ หรือแม้แต่ การซ่อมแซมรักษาทรัพย์ให้มีสภาพคงที่ มีสภาพการใช้งานได้ตาม ปกติไม่สิ้นเปลือง เป็นต้น และสอดคล้องกับ กุสสิรา กฤตวรกาญจน์ (2549) อธิบายว่า การออมมีหลายรูปแบบขึ้นอยู่กับการนิยามของ แต่ละบุคคลและชุมชนท้องถิ่นนั้นๆ ซึ่งสรุปได้ดังนี้ ประการแรก การออมที่ดิน เป็นทรัพย์ที่บุคคลส่วนใหญ่นิยมถือครองเพราะ คาดการณ์ว่าในอนาคตที่ดินจะมีมูลค่าเพิ่มสูงขึ้น และยังเป็นหลัก ประกันความมั่นคงให้แก่ตนเองและครอบครัว การออมในรูป แบบอาคารและสิ่งก่อสร้างเพื่อที่อยู่อาศัย เป็นที่ทราบกันดีว่าการ ซื้ออาคารหรือที่อยู่อาศัยเป็นการออมอีกรูปแบบหนึ่งที่ผู้มีเงิน ออมเหลือจากการบริโภคนิยม ซึ่งการออมรูปแบบนี้จะขึ้นอยู่กับ ผู้ออมว่ามีเงินเหลือออมมากน้อยเพียงใด และเพียงพอต่อการออม รูปแบบนี้หรือไม่ การออมในรูปแบบทรัพย์สินประเภททุนหรือที่ใช้ใน การผลิต ทรัพย์สินประเภทนี้ ได้แก่ เครื่องจักร หรือเครื่องมือต่างๆ ซึ่งการนำเงินมาซื้อทรัพย์สินประเภทนี้ถือได้ว่าเป็นการออมอีก ชนิดหนึ่งเพราะว่าเป็นการสะสมทุนอย่างหนึ่ง การเพิ่มของสินค้า คงเหลือถือได้ว่าเป็นการออมเพราะสินค้านี้เป็นส่วนหนึ่งของรายได้ และการสะสมโลหะที่มีค่า ได้แก่ ทองคำ อัญมณีต่างๆ เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

1) เชิงนโยบายและการนำไปปฏิบัติ รัฐควรมีนโยบาย ส่งเสริมค่านิยมการออมให้เป็นนโยบายสาธารณะ โดยต้องศึกษา และส่งเสริมการออมให้สอดคล้องกับวิถีที่ชุมชนปฏิบัติ และต้อง

กิตติกรรมประกาศ

เข้าใจว่า ชุมชนมีกระบวนการออมอย่างไร มีวัฒนธรรมการออมแบบไหน และมีรูปแบบการออมอะไรบ้าง จึงจะสามารถส่งเสริมการออมให้ประสบความสำเร็จได้ ทั้งนี้ต้องให้ชาวบ้านเป็นผู้กำหนดทิศทาง เป้าหมายการออมของตนเองตามบริบทพื้นที่ของชุมชน

2) **เชิงการวิจัย** ควรนำผลการวิจัยไปทดลองวิจัยนำร่องในชุมชน เพื่อเป็นการขยายผล และนำผลมาปรับปรุงเพื่อพัฒนาไปสู่รูปแบบการส่งเสริมการออม ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในวงกว้างต่อไป

งานวิจัยนี้ สำเร็จลุล่วงด้วยดีจากผู้ให้ข้อมูล ขอขอบคุณแกนนำชุมชนทุกคน ตลอดจนเด็กและเยาวชนที่เป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ขอขอบคุณศูนย์การจัดการศึกษาทางเลือก โรงเรียนบ้านในสวน ที่ให้ความอนุเคราะห์สถานที่ และขอขอบคุณกรมส่งเสริมวัฒนธรรม ที่สนับสนุนงบประมาณการทำวิจัยในครั้งนี้

บรรณานุกรม

- กุลิสรา กฤตวรกาญจน์. (2549). การพัฒนาพฤติกรรมการออมในเยาวชนโดยใช้กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อการพัฒนา: กรณีศึกษาเยาวชนระดับอาชีวศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- บำรุง บุญปัญญา. (2549). 3 ทศวรรษ แนวคิดวัฒนธรรมชุมชน: บทนิพนธ์คัดสรร ว่าด้วยประชาธิปไตยชาวบ้าน เศรษฐกิจชุมชนและการพัฒนาบทเส้นทางที่เป็นไท. กรุงเทพฯ: โครงการหนังสือดอกท้อฟ้า.
- พระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ. (2485). ประกาศประธานสภาผู้แทนราษฎร. ลงวันที่ 4 สิงหาคม พ.ศ. 2480 และวันที่ 16 ธันวาคม พ.ศ. 2484.
- พระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ. (2553). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 127, ตอนที่ 69 ก, หน้า 29–35.
- วันชัย ธรรมจักร และ พรศักดิ์พิเชฐ แห่งหน. (2561). กระบวนการปรับเปลี่ยนกองทุนการเงินชุมชนสู่ธนาคารหมู่บ้านในจังหวัดสงขลา: บทเรียนในอดีตและปัจจุบันเพื่ออนาคต. วารสารการจัดการ, 7(Special), 74–88.
- วันดี หิรัญสถาพร, พรทิพย์ บุญทรง, นงลักษณ์ ลัคนทินกร และ สุรัชฎา เมฆขลา. (2558). พฤติกรรมการออมของนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์ บัณฑิตศึกษา จักรวรรดิ. (รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์). นครปฐม: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์.
- วิโรจน์ เจษฎาลักษณ์ และ ธนกรณ เนื่องพลี. (2561). พฤติกรรมและปัจจัยที่มีผลต่อการออมของผู้สูงอายุในอำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี. วารสารวิชาการ Veridian E-Journal สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ, 11(1), 3061–3074.
- ศิริรัตน์ ศรีพนม. (2559). ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการออมเงินของสมาชิกสหกรณ์ออมทรัพย์ครูจันทบุรี จำกัด. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). ชลบุรี: มหาวิทยาลัยบูรพา.
- สัมพันธ์ เตชะอริก, วิเชียร แสงโชติ, มานะ นาคำ, และ อภินันท์ ป้องภัย. (2540). การพัฒนาความเข้มแข็งขององค์กรชาวบ้าน. กรุงเทพฯ: เจริญวิทย์การพิมพ์.
- เสถียรโกเศศ. (2525). วัฒนธรรมและประเพณีต่างๆ ของไทย. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์คลังวิทยา.
- อนพัทธ์ หนองคู และ พรพรรณ นันทแพทย์. (2559). การวิเคราะห์รูปแบบการออมสำหรับวัยสูงอายุในประเทศไทยและต่างประเทศ. วารสารวิชาการการบริหารธุรกิจ สมาคมสถาบันอุดมศึกษาแห่งประเทศไทย, 5(1), 145–153.